

Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği

Yıldırım ÇAKAR
MMO İSG Komisyonu Üyesi

Ülkemizde, 2007 yılı Sosyal Güvenlik Kurumu (SSK) verilerine göre 80 bin 602 iş kazası, 1 208 meslek hastalığı meydana gelmiştir. Bunun sonucu olarak da iş kazalarından 1.043, meslek hastalıklarından ise 1 insanımız hayatını kaybetmiştir. İş kazaları sonucu sürekli iş göremezlik sayısı 1.550, meslek hastalıkları sonucu sürekli iş göremezlik sayısı 406'dır. (1)

Bazı iş kollarına göre meydana gelen iş kazaları sayısına baktığımızda; metalden eşya imali 11 bin 224 iş kazası ile birinci sırada iken inşaat iş kolu 7 615 (toplam iş kazalarının yaklaşık %10'u) iş kazası ile ikinci sırada, kömür madenciliği ise 6 bin 293 iş kazası ile üçüncü sırada yer almaktadır. Yine bu üç iş kolunda meydana gelen meslek hastalıkları

sayılarına baktığımızda 996 meslek hastalığı ile kömür madenciliği birinci sırada, 48 meslek hastalığı ile metalden eşya imali iş kolu ikinci sırada, 16 meslek hastalığı ile inşaat iş kolu üçüncü sırada yer almaktadır. (1)

İş kazaları sonucu ölen 1.043 işçinin 358'i (ölen işçilerin %34'ü) inşaat iş kolunda meydana gelirken, ikinci sırada 146 ölümle nakliye iş kolu ve üçüncü sırada da 45 ölümle metalden eşya imali iş kolu gelmektedir. Meslek hastalığı sonucu ölen bir işçi de inşaat iş kolundadır.

İş kazaları sonucu meydana gelen 1.550 iş göremezliğin 361'i (toplam iş göremezliklerin %23'ü) yine inşaat iş kolundadır. (1)

Ülkemizde SGK (SSK'lı) kapsamında olan işçi sayısı 2007 verilerine göre 8 milyon 505 bin 390'dır. (1)

Kayıt dışılığın en fazla olduğu iş kolu olan inşaat iş kolunda kayıt dışı işçilerin uğradıkları iş kazaları ve meslek hastalıkları bu verilere dahil edilmediği gibi sigortalı işçilerin uğradıkları tüm iş kazaları ve meslek hastalıkları da SGK'ya bildirilmemektedir. Bu durum göz önüne alındığında gerçek rakamların çok daha fazla olduğu bir gerçektir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre de birçok iş kolunda iş kazalarında ilk sıralarda yer alan

Türkiye, inşaat iş kolunda da Avrupa birincisidir.

2007 verilerine göre inşaat iş kolu iş kazalarının en fazla olduğu ikinci ölüm olaylarının en fazla meydana geldiği birinci sektördür. İnşaat iş kolu elimizdeki rakamlarla her ne kadar ilk sıralarda ise de bu iş kolundaki çarpıcı durumu tam anlamıyla yine de ortaya koyamamaktadır.

İnşaat iş kolunda kazaların büyük bir bölümü başlıca iki nedene dayanmaktadır:

1. İş yeri özellikleri bakımından,
2. İşçilerin özellikleri bakımından.
 - 1) İnşaat iş yerleri genelde yapılan işin gereği olarak kazaya yol açan özellikler taşımaktadır. İşçinin başına düşmesine ya da ayağının takılıp düşmeye elverişli malzeme çoktur. Her yönü ile güvenlik önlemleri alınmış bir inşaat iş yeri çoğunlukla gerçekleştirilememektedir.
 - 2) İnşaat işleri vasıfsız işçi hareketinin çok yüksek, hemen hemen günlük olduğu işlerdir. İşçilerin çoğunluğu vasıfsızdır. Bu hem mesleki teknik formasyon eksikliği hem de genel eğitim eksikliği şeklindedir. Bu durum da kaza olasılığını artırmaktadır.

Tabii ki inşaat iş yerleri geçici iş yerleri olduğundan buralarda iş güvenliği

anlamında yeterli önlemlerin alınmaması ve birçok inşaatın da başlangıcından bitimine kadar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş müfettişleri tarafından bir kez olsun denetlenememesi de bu sektördeki kazaların fazla olmasının diğer nedenlerinden sayılabilir.

İnşaat iş kolunda 2007 verilerine göre:

- ▶ Her gün ortalama 21 iş kazası olmaktadır.
- ▶ Her gün bir kişi hayatını yitirmektedir.

Gelişmiş ülkelerde de inşaat sektörünün tehlikeli durumunu koruduğunu görürüz. ABD'de yıllardır, inşaat sektörü tüm endüstri içinde en yüksek kaza ve hastalık oranına sahiptir. Ancak gelişmiş ülkelerde alınan önlemler kaza oranlarını düşürmektedir.

İnşaat iş kolunda meydana gelen iş kazalarının meydana geliş şekilleri şöyle sıralanabilir.

1. İşçinin düşmesi,
2. Malzeme düşmesi,
3. Çarpma-sıkıştırma-kesme,
4. Kazı göçükleri,
5. Yapının çökmesi,
6. Elektrik kazaları,
7. Makina ve ekipman kazaları,
8. Patlayıcı madde kullanımı sırasında meydana gelen kazalar,
9. Diğerleri

Düşmeler; genellikle yüksekten düşme şeklinde olmakta ve ciddi sonuçlar meydana gelmektedir. İskelelerin ehliyetli olmayan ustalar tarafından ve gerekli güvenlik önlemleri alınmadan kurulması, seyyar merdivenlerin sağlam ve standartlara uygun olmaması ve işe uygun şekilde kullanılmaması, inşaat süresince ortaya çıkan asansör, döşeme vb. boşlukların korkulukla çevrilmemesi, üzerlerinin kapatılmaması, dış cephelerin korkulukla çevrilmemesi, sağlık açısından elverişli olmayan işçilerin

yüksekte çalıştırılmaları, düşme tehlikesi olan yerlerdeki çalışmalarda emniyet kemeri kullanılmaması başlıca yüksekten düşme nedenleridir. İnşaatlardaki artık malzemenin gelişigüzel atılması ve düzensiz çalışmalar da takılıp düşmelere ve ayağa çivi batması türünden kazalara neden olmaktadır.

Yüksekteki çalışmalarda dikkatsiz davranmak, malzemeyi dikkatli kaldırıp taşımamak, tünel çalışmalarında kavlak düşmesi, malzeme düşmesi türünden kazalara neden olmakta ve işçi baret, iş ayakkabısı, eldiven kullanmadığı zaman bu tür kazalar sonucu üzücü durumlar ortaya çıkmaktadır.

Çarpma-sıkıştırma-kesme türünden kazalar dikkatsiz çalışmalar sonucu meydana gelebilmektedir.

Kazı sırasında uygun şev verilmemesi, şev verilemeyecek kazılarda iksa yapılmaması, yağışlı havalarda veya hemen sonra kontrolsüz olarak kazı çukuruna girilmesi ile göçük kazaları meydana gelebilmektedir.

Projedeki hesaplara göre malzeme kullanılmaması sonucu daha inşaat

devam ederken göçükler meydana gelmekte ve birçok işçi kazaya uğramaktadır.

Elektrik kazaları; şantiyelerde kullanılan malzemenin standartlara uygun olmaması, elektrik arızalarına yetkili elektrikçi dışındaki kişilerin müdahale etmeleri, dağınık çalışma, yetersiz topraklama ile meydana gelmektedir. Elektrik kazaları çoğunlukla ölüm ve sakatlıkla sonuçlanmaktadır.

Koruyucusuz makina ve tezgâh kullanımı da şantiyelerde oldukça yaygındır. Meydana gelen kazalar çoğunlukla uzuv kaybı şeklinde sonuçlanmaktadır. Ayrıca makina ve tezgâhlarda ilgisiz kişilerin çalışması da kazalara neden olmaktadır.

Patlayıcı maddelerle çalışmalarda ehliyetsiz kişilerin çalıştırılması ve çevrede yeterli önlemler alınmaması sonucu kazalar meydana gelmektedir. İnşaat işlerinde iş kazalarını önleyebilmek için bazı önlemleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Yapı işlerinin gündüz yapılması gerekmektedir. Gece çalışmalarının zorunlu olduğu

durumlarda çalışma yeri yeterince ve uygun şekilde aydınlatılmalıdır.

2. İnşaatın yapıldığı yer temiz tutulmalıdır.
3. İşçilere yaptıkları işin ve çalıştıkları yerin özelliğine göre uygun kişisel koruyucu araçlar verilmelidir. Baret, iş ayakkabısı, gözlük, yansıtıcı giysi şantiye sahasında bulunan tüm kişilerin mutlaka kullanmaları gereken kişisel koruyucu donanımlar olup, çalışanların da ayrıca buldukları yer ve yaptıkları işe göre diğer (emniyet kemeri, maske, eldiven, çizme vb.) kişisel koruyucu donanım kullanmaları gerekmektedir.
4. Düşme tehlikesi olan yerlere uygun nitelikte korkuluk yapılmalı, tehlikeli boşlukların üzerleri kapatılmalıdır.
5. İşçiye yaptıkları işin ne tür tehlikeler yaratabileceği anlatılmalı, işiyle ilgili gerekli eğitim verilmelidir.
6. Koruyucusuz makina ve tezgâh kullanımı önlenmelidir. Makina ve tezgâhlarda ilgisiz kişiler çalıştırılmamalıdır.
7. İnşaatlarda her türlü elektrik arızalarının giderilmesi, gerekli tesisatların çekilmesi, bakım ve onarımı yetkili elektrikçiler tarafından yapılmalı ve kontrol edilmelidir. Yetkili olmayanların elektrik tesisatlarına müdahale etmelerine izin verilmemelidir.
8. Kazı işlerinde 1.50 m'den derin kazılarda toprağın niteliğine göre uygun şev verilmeli ya da iks alama yapılmalıdır. Kazıdan çıkan toprak kazı kenarından en az 1.00 m uzağa atılmalıdır.
9. Yüksekte çalışmaları doktor tarafından sakıncalı görülen işçiler inşaatların yüksek bölümlerinde çalıştırılmamalıdır.
10. İnşaat işlerinde 18 yaşından küçükler çalıştırılmamalıdır. 18 yaşını doldurmuş ve 19 yaşından

gün almış olmalıdır. Engelliler de inşaat işlerinde çalıştırılmamalıdır.

11. İnşaatlarda kullanılan iskele ve merdivenler yeterli sağlamlıkta ve nitelikte olmalı, iskele korkulukları bulunmalıdır.
12. Tüm elektrikle çalışan cihaz, tezgâh ve makinaların yetkili elektrikçi tarafından gövde topraklamaları yapılmalıdır.
13. Şantiye dâhilinde araçlara hız sınırlaması uygulanmalıdır.
14. Patlayıcı madde kullanımında ateşlemeler yetkili ateşçiler tarafından yapılmalı ve çevrede gerekli önlemler alınmalıdır.
15. İş makinaları, üstü açık kamyon, kamyonet ile traktör ve römorkları üzerinde insan taşınması önlenmelidir. İş makinaları çalışırken üzerinde yalnız operatörleri bulunmalıdır.
16. İş makinaları hareket alanı içinde hiç kimsenin olmamasına dikkat edilmelidir.

İnşaat İşlerinde İşçiyi İşe Başlatırken Dikkat Edilecek Hususlar ve Yasal Gereklilikler

1. İnşaat işleri "Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği" kapsamında olup, 18 yaşından küçüklerin çalıştırılmaları yasaktır. 18 yaşını

doldurmuş ve 19 yaşından gün almış olmaları gerekmektedir. Bu durumu belgelemek için işçinin nüfus cüzdanı fotokopisi alınarak dosyasına konulmalıdır.

2. İnşaat işlerinde SGK girişi işçinin işe başladığı gün mutlaka yapılmalı ve yine aynı gün SGK'ya bildirilmelidir. (İşe Giriş Bildirgesi ile)
3. İşe başlatmadan önce sağlık kontrolünden geçirilerek sağlam ve sağlıklı olduğuna ilişkin rapor alınmalıdır. Ağır ve tehlikeli işlerde çalışacaklar için sağlık raporu düzenlenmesi gerekmektedir. Engelliler ve doktorun çalışmasında sakınca gördüğü kişiler inşaat işlerinde çalıştırılmamalıdır. Sağlık kontrolleri her yıl periyodik olarak yapılmalı, sakınca görülmeyenler işe devam etmelidir. Bu durum raporun "Periyodik Kontroller" bölümünde belirtilmelidir.
4. İnşaat işinde çalışanlara tetanos aşısı ve solunum fonksiyon testi yaptırılmalı, akciğer filmi, EKG çektirilmeli, gürültülü yerlerde ve işlerde çalışacak işçilerin kulak odigramları çektirilmeli, kan ve idrar testleri yaptırılmalıdır.
5. İşe başlatmadan önce işçilere yapacakları işle ilgili olarak bir "İş Güvenliği Eğitimi" verilmelidir. Eğitim belgesi düzenlenerek işçinin dosyasında saklanmalıdır.
6. Çalışacakları işte kullanabilecekleri kişisel koruyucu malzeme (baret, emniyet kemeri, iş ayakkabısı, yansıtıcı iş elbisesi, gözlük, maske, eldiven, çizme vb.) imza karşılığı zimmetli olarak kendilerine teslim edilmeli ve bu kişisel koruyucu malzemeyi sürekli kullanmaları sağlanmalıdır.
7. Mutfak, yemekhane ve çay ocağı

personeli ve kantin işletenlerin bulaşıcı hastalık tehlikesine karşı portör muayeneleri ve her üç ayda bir periyodik kontrolleri yaptırılmalıdır.

8. İnşaat iş yerinde kullanılan kaldırma makinaları, kazanlar, kompresörler ve basınçlı kapların periyodik kontrolleri ve testleri yaptırılarak teknik rapor düzenlenerek iş yerinde bulundurulmalıdır.
 - Kaldırma makinaları (vinçler, forkliftler) her üç ayda bir kontrol ve testten geçirilecektir.
 - Kazanlar, kompresörler ve basınçlı kaplar yılda bir periyodik kontrol ve testten geçirilecektir.
 - Basınçlı gaz tüplerinin her beş yılda bir basınç testinin yapıldığına ilişkin soğuk damga tüp üzerinde görülecektir.
9. İnşaat iş yerinde kullanılan elektrikli makine ve tezgâh ile elektrik panolarının topraklama kontrolleri yılda bir periyodik olarak yapılarak ölçüm değerlerinin yer aldığı bir rapor düzenlenecektir. Uygun olmayan topraklamalar yenilecektir.
10. İnşaat iş yerinde çalıştırılacak elektrikçiler mutlaka ehliyetli ve yeterli olacaklardır.
11. İş makinalarını kullanan operatörlerin mutlaka operatör sertifikaları olacaktır. Lastik tekerlekli iş makinası kullanan operatörlerin ise "G" sınıfı sürücü belgeleri bulunacaktır.
12. 50 ve daha fazla işçinin çalıştırıldığı iş yerlerinde bir "İş Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu" oluşturulacaktır.
13. İşverenler, devamlı olarak en az elli işçi çalıştırdıkları iş yerlerinde alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasının izlenmesi, iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi, işçilerin ilk yardım ve acil tedavi

ile koruyucu sağlık ve güvenlik hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla;

- a) İş yeri sağlık ve güvenlik birimi oluşturacaklar,
 - b) Bir veya birden fazla iş yeri hekimi ile gereğinde diğer sağlık personeli görevlendirecekler,
 - c) Sanayiden sayılan işlerde iş güvenliği uzmanı olan bir veya birden fazla mühendis veya teknik elemanı görevlendireceklerdir.
14. İş yerindeki içme ve kullanma sularının tahlilleri yaptırılarak, içmeye elverişli olmayan sular içilmeyecektir.
 15. İnşaat iş yerlerinde işçilere yönelik iş güvenliği uyarı levhaları bulundurulmalıdır.
 16. İnşaat işleri ağır ve tehlikeli işlerden olduğu için çalışanların yüzde 10'u oranında kişi ilk yardımcı eğitimi alacaktır.
 17. Acil Durum Planı çerçevesinde **yangın ekipleri** oluşturulacak ve altı ayda bir yangın alarm ve söndürme uygulamaları yapılacaktır.

Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği'nden Bazı Gereklilikler

23 Aralık 2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği" Avrupa Birliği'nin 24.06.1992 tarihli ve 92/57/EEC sayılı Konsey Direktifi esas alınarak hazırlanmıştır.

Bu Yönetmeliğe göre;

- 1- Kazı
- 2- Hafriyat
- 3- İnşaat
- 4- Prefabrik elemanların montajı ve sökümü
- 5- Değiştirme veya donatma
- 6- Tadilatlar
- 7- Yenileme
- 8- Tamir
- 9- Sökme
- 10- Yıkım

- 11- Restorasyon
- 12- Bakım, boyama ve temizleme
- 13- Drenaj

yapı işlerinden sayılmaktadır.

Listede yer almayan benzer işlerin bu Yönetmelik kapsamına girip girmeyeceğine karar vermeye ve bu listeye eklemeler yapmaya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yetkilidir.

Bu Yönetmeliğe göre; aynı yapı alanında bir veya daha fazla işveren veya alt işverenin iş yaptığı durumda, işveren veya proje sorumlusu, sağlık ve güvenlik konularında bir veya daha fazla koordinatör atayacaktır. Sağlık ve Güvenlik Koordinatörü veya koordinatörleri proje aşamasında ve uygulama aşamasında olmak üzere atanacaklardır.

İşveren veya proje sorumlusu, yapı işine başlamadan önce, sağlık ve güvenlik planı hazırlayacaktır. Bu sağlık ve güvenlik planı kapsamında risk analizi yapılacak, acil durum planı ve yıllık eğitim planı hazırlanacaktır.(2)

KAYNAKÇA

1. SGK 2007 İstatistikleri
2. Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği

